

Stimulator

ET FAGBLAD FOR
SOSIALØKONOMER.

I DETTE NUMMER:

Skylappene	3
Johan Åkerman: Samhällsvetenskapens verklighetsproblem .	4
Økonomisk lyrikk.....	10
Paal Bog: Økonomisk Prinsippdebatt	11
Anders Sundby: Sosialøkonomene i skolen	18
Et forslag til fagkomitéen	21
Boknytt	23

2. Årgang

Nr. 4

Mai 1948

Cammermeyers Boghandel

GUSTAV E. RAABE - Karl Johans gate 41-43

*Største lager av
norsk og utenlandsk litteratur.*

*Direkte forbindelse med alle ledende
forlag verden over.*

Hjelp deg sjøl!
Kjøp på studentkontoret!

Universitetets studentkontor

utgir og selger
Studiebøker og
Forelesningsreferater

kjøper og selger
Brukte studiebøker

selger
Papir og skrivepapir
til studentene

Skylappene.

Det er en ganske kraftig kritikk Paal Bog retter mot de unge økonomer i artikkelen «Økonomisk prinsippdebatt» i dette nummer av Stimulator. Etter hans oppfatning skulle vi være politiske evnukker de fleste av oss.

Det er vi selvfølgelig ikke. De unge økonomer har vært aktivt medvirkende ved mange av de mest vidtrekkende politiske avgjørelser etter frigjøringen, men det har likevel mest vært dag-til-dag politikk. En debatt om de lange linjer i den økonomiske politikk har vi sett lite til.

Det er selvfølgelig riktig at vi som fagfolk ikke kan avgjøre f. eks. om dette økonomiske samfunnssystem er å foretrekke for hint. Men derfor går det ikke an å slutte at slike spørsmål skal vi holde oss borte fra. Hele vår utdannelse har skaffet oss et grunnlag som gjør at vi kan si mere fornuftig om disse spørsmålene enn de fleste andre, og all den stund det er viktige spørsmål det her dreier seg om, må vi se det som en fordel om flere økonomer ville engasjere seg i en økonomisk prinsippdebatt.

Selvfølgelig står Stimulators spalter åpne for en slik debatt, så sant den ikke ligger på det helt trivuelle plan. Men det burde i første rekke være en oppgave for Sosialøkonomisk Samfunn å forsøke å skape større interesse om disse spørsmål blant økonomene enn det som er tilfelle nå. Det er vel enda ikke så dårlig stelt med oss at vi har «tapt prinsippene av synet for bare nasjonalbudsjetter».

La oss få en prinsippdebatt om de lange linjer i økonomisk politikk i høstsemestret i Sosialøkonomisk Samfunn, selv om det skulle forme seg som «en serie trosbekjennelser» fra debattantenes side. Objektivitet er bra så langt den rekker, men den strekker nå engang ikke til når vi vil ta standpunkt i disse viktige spørsmål.

LEIF HØEGH & CO. A/S

ROALD AMUNDSENS GT. 6
OSLO
SENTRALBORD 41 73 50

Skipssredere

Samhällsvetenskapens verklighetsproblem.

Av professor Johan Åkerman,
Nationalekonomiska Institutionen, Lund.

Låt oss antaga, att man tar en flygfotografi av ett industri-distrikt med omkringliggande landsbygd. Bilden återger fabriker och stadsbebyggelse med bostadshus och offentliga byggnader, en hamn med fartyg, en flygplats, järnvägar och vägar samt gårdar, skog och betesmark — med ett ord ett samhälle i smått. Fotot ger vår konventionella uppfattning av detta samhälle: bilden förutsätter med sina proportioner redan en sorts samhällsuppfattning. Om vi betrakta bilden genom ett mikroskop, se vi endast svarta och vita punkter — det är också en sann bild av det kameran sett, men det är ej vad det mänskliga ögat ser och framförallt — det är icke vad människan som samhällsmedlem anser väsentligt i den observerade verkligheten.

Men även det konventionellt uppfattade samhället kan studeras från mycket olikartade synpunkter. Man kan fråga på olika sätt och man får då skilda svar. Och dock är verkligheten en enhet, en «gestalt» för att använda en psykologisk term; det är ju just det karakteristiska för samhällsidén, som för 200 år sedan gav upphov till den politiska, och till den ekonomiska vetenskapen, att alla politiska, sociala och ekonomiska faktorer anses interdependent och tillsammans bilda ett sammanhang. Men idén trängdes snart åt sidan vid samhällsvetenskapens differentiering: man fick en «ekonomisk verklighet», en «politisk verklighet», en «sociologisk verklighet». Naturfilosofiens harmonikonstruktion, som ursprungligen var integral, upplöstes i flera olika slag av «naturliga ordningar»: den ekonomiska klassicismens, teorien om statsmakten naturliga fördelning, de sociologiska naturliga systemen.

Samhällsvetenskapen i modern mening är lika gammal som industrialismen. Den oerhörda förändring, som övergått världen sedan 1914 i tekniskt, socialt och politiskt avseende antyder, att vi befinner oss vid en vändpunkt inom industrialismen. Världskrigen, atomenergiens utnyttjande i krig och fred, de nya värdeskalorna, som i grund ändrat individens ställning till kollektivet, pekar otvetydigt på det faktum, att den process, som kumulativt pågått från och med Quesnay, Montesquieu, Watts och Adam Smith sedan några årtionden är på väg att ersättas med en ny process. Man kan då fråga sig, om tiden ej kommit att på nytt uppställa samhällsvetenskapens verklighetsproblem. Den syntes, som eftersträvades vid industrialismens tillblivelse, synes nu under högindustrialismen oundgänglig, om vi skola gripa om den komplexa verklig-

heten. Den faktiska integrationen av de skilda samhällsfaktorerna kräver en motsvarande integration av samhällsvetenskaperna.

Hur förklara nu de olika samhällsvetenskaperna den bild, som vi fångade på flygfotografiet? Geografin beskriver de geologiska förutsättningarna och lokaliseringss- och kommunikationsfrågornas lösning men även sambandet mellan naturen och den materiella kulturen, vilket ju i hög grad är en funktion av den tekniska utvecklingen. Statistiken betraktar samhället från naturvetenskapsmannens synpunkt i den meningen, att endast det mätbara blir sägande och uppslagsrikt. Sociologien skildrar gruppernas beteende, varvid socialpsykologien väsentligen ger framställningen det kausalanalytiska inslaget. Institutionerna och författningarna samt deras utveckling kodificeras av den politiska vetenskapen, som gränsar både till juridik och politisk historia. Och den historiska vetenskapen tar i sin källforskning helt och hållet sikte på förloppet i tiden, en beskrivning av engångshändelser, som dock vid förklaringen genom beaktandet av «väsentliga» och mindre väsentliga data medvetet eller omedvetet måste behandla dessa händelser som repetitionsfenomen — de jämföras med tidigare skeenden av likartat slag. Till sist finna vi nationalekonominen, som dels vill lämna en rekonstruktion av det ekonomiska skeendet, dels genom tillämpningen av hushållningsprincipen fastställa riktiga mål-medels-schemata.

Det är uppenbart, att alla dessa samhällsvetenskaper angripa en och samma odelbara verklighet, det ständigt föränderliga samhället, men de skilda synpunkterna föra till en analys av skilda områden; dessa områden är emellertid ofta delvis gemensamma — de är «overlapping». Samtidigt som kravet på samhällsvetenskalig syntes gör sig gällande med allt större styrka, differentieras varje samhällsvetenskap allt mera på grund av metodikens utveckling och teoriens utbyggnad och förfinings. Man kan då fråga sig: Är den åsyftade syntesen eller integrationen över huvud taget möjlig?

Ja, i dess absoluta form är syntesen omöjlig, därfor att varje vetenskapsman nödvändigtvis är specialist. Men ändå finns det en möjlighet till ordnad samverkan mellan samhällsvetenskaperna, om man endast erkänt att det för dem alla finns ett verklighetsproblem, att varje teori skall orienteras i förhållande till den totala samhälleliga verkligheten. Om det inom varje samhällsvetenskap blir regel att frågeställningarna klarläggas och metodens ställning till verklighetens data preciseras, så har ett steg mot integration tagits.

Vi har sedan ett par årtionden blivit allt mer medvetna om förhållandet mellan vetenskap och politik i nationalekonominen, om «värderingarnas» betydelse, om omöjligheten att acceptera den klassiska generaliseringen av företagsekonomiens normer.

Detta är närmast ett praktiskt problem, ett politiskt problem, som rör sambandet mellan teori och praktik i nationalekonomin. Men principiellt är frågan om förhållandet mellan ekonomisk teori och verklighet det primära spørsmålet, som innefattar den förutnämnda. Här ställes frågan: Vilka äro kriterierna på en relevant ekonomisk teori? En teori är icke relevant, icke betydelsesfull för den tid, då den tillämpas, endast därför att den är begreppsligt, logiskt oanfältbar. Logikens lagar ha alltidgiltig betydelse, men de s. k. ekonomiska lagarna äro i hög grad i fråga om relevans beroende av den tid och den institutionella miljö, i vilka de anses gälla.

Man skall ej föreställa sig, att denna åsikt är allmänt accepterad. Hela den klassiska ekonomin inklusive Keynes intar en motsatt uppfattning. Den klassiska ekonomin vilar på naturfilosofiens idé om den naturliga ordningen. I denna lära framställas teorier, som *på en gång* vilja vara begreppsdefinition, verklighetsbeskrivning, kalkylmodell och normsättning. Den logiska sammanställningen av begrepp, planen för rationellt handlande, varat och börat, anses kunna ges en enda gemensam utformning. Risken med en sådan teori ligger framför allt däri, att den icke uttalat ställer frågor till verkligheten; den postulerar i bästa fall, att sådana frågor komma att ställas på grundval av den slutna generella teorien. Översättningen av en sådan generell-deduktiv teori till empiriskt påvisbara samband innebär ingalunda endast en «prövning» av teorien genom studiet av data, d. v. s. ekonomiska tids-serier. Denna «översättning» innebär en övergång till ett *nytt* problem, en ny frågeställning, som möjliggör rent empiriskt grundade resultat avseende tidsligt och institutionellt bestämda skeden. Den moderna generella ekonomiska teorien har ännu icke frigjort sig från den naturliga ordningens system; den vill ännu vara en alltidgiltig teori, som «tillämpas» på olika strukturer. Därav följer att förhållandet mellan gruppekonomi och totalekonomi (mikro-makro-relationen) ännu icke fått den plats vid tydningen, som tillkommer den. Endast i den naturliga ordningens absoluta fri-konkurrens-samhälle, med dess fullständiga atomism, kan man betrakta nationalekonomin som generalisering företagsekonomi (*Makro = Σ mikro*); om inkomst betyder nationalinkomst eller företagsinkomst är då utan vikt, ty man anser sig a priori kunna summa icke bara inkomstsummor utan även företagsplaner till samhällsplaner.

Anser man nu, att denna «totalteori» är orimlig — att man inte med en och samma teori kan definiera begreppen, beskriva det ekonomiska skeendet, uppställa kalkylmodeller och ange normer för det ekonomiska handlandet, så måste man finna ett annat alternativ. Detta alternativ går ut på en delning av frågeställningarna på två grupper: kalkylmodellerna och kau-

salanalysen. Kalkylmodellerna beskriva underlaget för handling, t. ex. i monopolprincipen, fastställdet av Cournots punkt. Kalkylmodellerna är alltså rationaliseringar av de agerandes planer — producenters, konsumenters, statens. Dessa kalkylmodeller är endast giltiga, d. v. s. de ha endast betydelse, inom avgränsade skeden med relativt oföränderliga institutioner och relativt homogen struktur. Genom statsmakten ökade betydelse, företagarnas, arbetarnas och konsumentarnas sammanslutningar och kreditväsendets utveckling ha kalkylmodellerna blivit allt fler i samma mån som industrialismen utvecklats.

A andra sidan ha vi den empiriska kausalanalysen, som söker rekonstruera det totala ekonomiska skeendet. Här har sambandet mellan struktur och konjunktur den största vikt. Man kan endera betrakta samhället vid olika tidunkter och fastställa strukturen: inkomstfördelningens sammansättning, fabrikationskoefficienterna, o. s. v. och jämföra ändringarna; detta ger en form av komparativ tvärsnittsanalys. Eller man kan studera de skilda ekonomiska variablernas kontinuerliga ändring; Tinbergens «förklaring» av en variabels konjunkturförändringar som summan av ett antal andra variabler, med hänsyn tagen till vikter och «time-lags», är ett exempel härpå. Men man kan icke *samtidigt* bedriva struktur- och konjunkturanalys. Liksom ljuset endera kan uppfattas som en vägrörelse eller ett korpuskelfenomen — och båda betraktelsesätten behövas för tydning av ljusets skilda egenskaper — så kräves vid den ekonomiska kausalanalysen en dylik komplementär metod. Härvid är det av största vikt att fastställa *strukturgränser*. Ett skede kan ha relativt konstant strukturell sammansättning och då finner man i stort sett oföränderliga samband mellan variablerna inom skedet; en rekonstruktion är då verkligt sägande. Men plötsligt kunna ett flertal samband samtidigt ändra karaktär; den strukturella ramen kring den ekonomiska mekanismen ändras och då ändras de konjunkturella eller marknadsmässiga sambanden. I själva verket finna vi ganska tydliga strukturgränser under de senaste hundra åren: de sekulära prisomslagspunkterna 1873 och 1896 visa sig vara verkliga strukturgränser, likaså utan allt tvivel 1914 och 1931/33. Kausalanalysen kan sålunda klärlägga strängt tidslokaliseraade samband («lagar») för exempelvis skedet 1873—1896 och faktum är, att Wicksells nu 50 år gamla(berömda teori om ränta och prisnivå i grunden är en förklaring av det sekulära prisfallet 1873—1896. På grund av guldmynftens stadfästande på den europeiska kontinenten och i Förenade Staterna får kreditsystemet en dominerande effekt på konjunkturrelsen: så snart realräntan stiger under högkonjunktur griper bankerna in med stigande låneränta, som bryter uppgången — på grund härav äro uppsvingen

korta och intensiva men nedgångsperioderna långa och dröjande. Det märkliga är alltså, att Wicksell flyttat den konjunkturbestämmende kausala faktorn *utanför* den konjunkturella mekanismen; det är en institutionell ordning, guldmyntfoten, som är primär. Om man översätter Wicksells teori i jämviktsekonomiska termer genom att betona «normalräntans» betydelse — en relik från 1800-talets naturfilosofiskt grundade ekonomilära — och samtidigt förvandlat den till en alltidgiltig teori — vilket den uppenbarligen inte är, ty den stämmer ju icke alls sedan flera årtionden tillbaka — så har man starkt förringat denna teoris värde och originalitet. Att strukturens konjunkturbestämmande betydelse dock på senare tid börjat genomskådas framgår bl. a. av strukturoefficienterna i de makrodynamiska systemen, även om dessa icke tänkas knutna till skeden, som begränsas av för ett flertal samband gemensamma, plötsligt framträdande, strukturgränser.

Dualismen kalkylmodeller-kausalanalys innebär dock icke, att dessa båda teorisystem äro inbördes oberoende. Kalkylmodellerna skola i kausalanalysens resultat finna material för tidsenliga modeller. Kausalanalysen utnyttjar kalkylmodellerna i sin rekonstruktion — man får här framför allt upplysning om normerna i deras exakta tillämpning vid planeringen: profitmaximering, stabilisering av prisnivån, expansion av investeringen, full sysselsättning o. s. v. Alltefter som tiiden förflyter bör det således finnas en fortlöpande kontakt mellan kausalanalysens resultat och rekonstruktionen av det ekonomiska skeendet. Denna kontakt får därför karaktären av en sammenställning av prognos och faktiska förlopp, mellan *ex ante* och *ex post*.

Nu frågas dock: Var skall man placera den allmänna prisbildningsteorien och den allmänna kapitalteorien i denna systematik? Dessa teorier äro ju eller vilja på en gång vara begreppsdefinition, beskrivning av den ekonomiska verkligheten, kalkylmodell och normsättning. Svaret är, att båda dessa teorier röra sig i det fiktiva absoluta fri-konkurrens-samhället med dess tidlösitet, atomism, jämviktstendens eller allmänt statisk-metodologiska premisser. I ett sådant samhälle är verkligen begreppen = verkligheten, kalkylen = skeendet och normerna reducerade till economic-man-principen. Därför äro dessa Walras' och Böhm-Bawerks storlagna idéskapelser gränsfall, som ej ha och ej ens kunna tänkas ha någon motsvarighet i verkligheten, men som äro omistliga som didaktiska inledningar till nationalekonomiens grundtanke: den allmänna interdependensen. Gränsnyttans och gränsproduktiviteten symmetriska inbyggnad i Lausanneskolans system och kapitalets höjd- och längddimensioner i Wienskolans system ge dock något fundamentalt, som karakteristiskt nog

ej längre i högre grad kunnat förbättras. Men de ha ej heller någon möjlighet att utvecklas, ty de äro tankar, som ligga på en så hög abstraktionsnivå, att det ej påverkas av ändringar i samhällets struktur. Därför äro de ej heller «working propositions» i egentlig mening.

Fördelarna med det dualistiska systemet äro väsentligen två: För det första får man nödvändigtvis en klar grändragning mellan å ena sidan nationalekonomi och å andra sidan företags- eller gruppekonomi. I kalkylen såväl som i kausalanalysen kommer man ej att sammanblanda nationalinkomst med företagsinkomst. För närvarande veta vi litet om sambandet mellan kumulativa konjunkturförlopp och de genom statsingripande framkallade förloppen; man tvekar om det numera faktiskt finnes autonom konjunkturrörelse, och i varje fall är sambandet mellan denna och statskalkylens tillämpning på skeendet oviss och obestämd. En klar gränsdragning mellan ingripanden som resultat av planer, av makrokalkyler, och autonoma förlopp, såsom konjunkturcykeln, som ej är resultat av en plan, kan befordras genom en klar gräns mellan kalkylmodell och kausalanalys.

För det andra leder det dualistiska systemet till en större betoning av skillnaden mellan plan — i beslutsögonblicket har en oförutsedd ändring ingen relevans — och tidsliga, institutionella och konjunkturella ändringar. Kausalanalysen bygger på data: verklighetens siffror väcka nya frågeställningar. Strukturgränserna, som ligga helt utanför kalkylmodellernas plan, har i kausalanalysen den allra största förkläringskraft. Kausalanalysen kan komma de till korta homogena skeden bundna sambanden på spåren och den kan även komma till klarhet om interstrukturella och interkonjunkturella samband.

Samhällsvetenskapens och här närmast nationalekonomiens verklighetsproblem synes sålunda i hög grad beroende av huru man ställer frågorna. Vetenskaplig utveckling innehär alltid vetenskaplig differentiering. Vi ha emellertid sett huru denna differentiering fört till, att en och samma samhällsverklighet angrips med så olika metoder, att den samhällsvetenskapliga syntesen gått förlorad. Vill man åter närrma sig densamma, synes en kunskapssteoretisk prövning av metoderna med avseende på ställningstagandet till föränderligheten, till tidsprocesserna, och en klar gränsdragning mellan rationella planer (kalkylmodeller) och förstående rekonstruktion av skeendet och dess drivande krafter (kausalanalys) vara den enda gångbara vägen. Vid studiet av det samhällsvetenskapliga verklighetsproblemet kommer vi därför nödvändigtvis fram till förhållandet mellan induktion och deduktion, mellan data och teori. I samma mån som detta spörsmål penetreras, kommer inte bara nationalekonomin att vinna utan även den samhällsvetenskapliga integrationen att befordras.

DEMENTI

Redaksjonen er omsider kommet over et eksemplar av Wilhelm Keilhau's diktsamling: «Der blir engang —» (Damms antikvariat, kr. 0,50). Vi har lest den gjennom meget omhyggelig, og vil benytte anledningen til å dementere det rykte som er gått blandt studentene at det i samlingen skulle forekomme følgende verselinje:

«Paa hende om natten jeg tænkende laa.»

Det er heller intet dikt i samlingen som heter *«Backfish»* og lyder slik:

Violer i øyet, violer i hatten
og lange fletter som halen til katten.
Om munnen små forræderske smil.
Jeg vil, jeg vil!

I virkeligheten heter diktet *«Backfish»* og lyder *slik*:

Violer i øiet, violer i hatten
og lange fletter saa svarte som natten,
om munden smaa forræderske smil
Aril, april!

RAGNAR FRISCH
NOEN TREKK AV KONJUNKTURLÆREN
KR. 5,35
ASCHEHOUG

ØKONOMISK PRINSIPPDEBATT

Av *Paal Bog.*

I.

Det lille vi har hatt av økonomisk prinsippdebatt her i Norge etter krigen har stort sett ligget på et plan, som vel ikke en gang den mest velvillige iakttager kan kalle annet enn temmelig bedrøvelig. Heldigvis har det ikke vært slik i alle land. Allerede under krigen kom det i Storbritannia og i De forente stater flere betydelige bidrag til denne debatten, bl. a. av Beveridge, Cole, Laski og andre. I etterkrigstiden har debatten også bredd seg til land som var forhindret fra å ta del i den tidligere, f. eks. Danmark (Jørgensen, Geiger, Schmidt o. fl.). Bare norske økonomer har med suveren sinnsro klart å holde seg upåvirket av de økonomiske brytninger som ryster verden og å konsentrere hele sin innsatsevne om å stå trygt og godt og uforstyrret plantet på norsk sosialøkonomikk grunnpilarer av i dag: nasjonalbudsjettet og Amerika-reisen.

II.

En sentral plass innenfor de senere års samfunnsøkonomiske litteratur inntar professor Schumpeters¹⁾ bok «Capitalism, Socialism and Democracy». Den er resultatet av 40 års forskning i marxismens teori og praksis, og Schumpeter viser på nytt sin enestående evne til å gjøre framstillingen samtidig klar, konsis og spirituell. Han griper inn til det sentrale i problemene, og det er flukt og originalitet over de tanker han legger fram. Det er en analyse som tvinger leseren til selvstendig tenkning og stillingtagen — og som oppfordrer til debatt.

Schumpeter har delt sin bok i fem avsnitt. Første del behandler den marxistiske teori, mer som en vurdering enn som en systematisk framstilling, og siste del er en historisk oversikt over de sosialistiske partienes utvikling, som ikke gir noe særlig nytt. Det virkelig betydelige i boka er de tre midterste avsnittene. Her tar Schumpeter først opp spørsmålet om kapitalismens fortsatte eksistensmuligheter, deretter behandler

¹⁾ Joseph A. Schumpeter er født i det nåværende Tsjekkoslovakia i 1883, fikk sin utdannelse i Wien, 1907—14 professor i økonomikk ved to universiteter i Østerrike og gjesteprofessor ved Columbia-universitetet i New York, 1919—20 finansminister i Østerrike, 1920—32 professor i økonomikk ved universitetet i Bonn, siden 1932 professor ved Harvard-universitetet. Med sin «Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung» (1912) var S. med på å legge grunnlaget for den moderne økonomiske teori. Senere har han bl. a. skrevet boka «Business Cycles». Han var den første president for Econometric Society.

han sosialismens muligheter til å fungere, og til slutt diskuterer han det brennende aktuelle problemet om hvorvidt sosialisme og demokrati kan forenes.

Schumpeter er ikke marxist (Farmand kalte ham nylig for en «meningsberettiget økonom»), men hele hans framstilling bygger på tesen om kapitalismens automatiske overgang i sosialisme. Dette er for så vidt et syn som vi finner hos flere ikke-marxistiske samfunnsteoretikere, f. eks. hos den danske sosiologen Th. Geiger, som siste høst holdt en del forelesninger her i Oslo. I «Business Cycles» har Schumpeter søkt å påvise tre store investeringsbølger under industrialismen, — en fra 1780 til 1840, en fra 1840 til 1896, og en fra 1897 som ennå varer, — og han reiser spørsmålet om ikke denne siste, som nå holder på å ebbe ut, vil bli kapitalismens siste. Det interessante hos Schumpeter er imidlertid, at han mener at kapitalismen som økonomisk system stadig er levedyktig. Derimot mener han at kapitalismens sosiale, politiske og kulturelle utvikling vil føre til dens sammenbrudd.

Påstanden om den kapitalistiske økonomis levedyktighet søker Schumpeter å påvise gjennom en ny oppfatning av den monopolistiske politikks karakter. Han tar sitt utgangspunkt i den stigning i den totale verdensproduksjon som fant sted fra 1870 til 1930, og hevder at det finnes en reell forbindelse mellom denne stigning i tilbuddet og det kapitalistiske systems struktur. Han mener også at denne forbindelse er en tilstrekkelig forklaring på produksjonsøkningen, og at denne ikke en gang delvis skyldes tilfeldige, særlig gunstige omstendigheter, som er uavhengige av kapitalismen. Stigende hastighet i produksjonsøkningen ble det omkring århundreskiftet, da monopolismen slo igjennom for alvor. Den økonomiske framgang skyldes derfor ifølge Schumpeter først og fremst de nye monopolistiske kjempeforetakenes produktive innsats. Fra et kapitalistisk synspunkt er det således en avgjørende feiltagelse å rette noen kritikk mot monopolene.

Mye av Schumpeters argumentering i denne forbindelse bygger på hans syn med hensyn til den grunnleggende betydning av hva han kaller «the process of creative destruction», den skapende destruksjonsprosess. Den konkurranse som betyr noe for Schumpeter er ikke priskonkurransen mellom individuelle enheter, men det er konkurranSEN fra nye varer, ny teknikk, nye markeder, nye organisasjonsformer, — stadig nye former for økonomisk aktivitet som skapes samtidig med at det gamle brytes ned, og som ikke truer profittmarginen i eksisterende foretak, men selve det grunnlag foretakene står på. Under disse hurtig skiftende forhold er langtidsinvesteringer i et kapitalistisk samfunn et like så usikert foretagende «som å skyte harer, som ikke bare er usyn-

lige, men også løper i sikk-sakk». Og under slike forhold, sier Schumpeter, sikres i virkeligheten langtidsinvesteringene best gjennom monopolenes restriktive pris- og tilbudspolitikk, som sterkt reduserer risikoen ved investeringene. Samfunnet tjener mer på denne investeringsstimulansen enn det taper på en eventuell restriktiv produksjonspolitikk.

Schumpeter avviser også de angrep på monopolene som bygger på teorien om de bundne priser, og på monopolenes motvilje mot tekniske framskritt for å bevare eksisterende kapitalverdier, og han konkluderer med å si at den monopolistiske stordrift er ensbetydende med selve det kapitalistiske framskritt og det stigende tilbuds drivkraft, ikke på tross av, men nettopp på grunn av den restriktive monopolpolitikk.

Deretter reiser Schumpeter spørsmålet om det er noen grunn til å vente at indre forhold i kapitalismen vil hindre fortsatt produksjonsstigning, og han besvarer dette spørsmål med et avgjort nei. I denne sammenheng reiser han sterk kritikk mot teorien om det kapitalistiske samfunns manglende investeringsmuligheter, som har vært framhevet bl. a. av Keynes og av marxistiske økonomer. Alle de faktorer som har vært anført til underbygging av denne teori avvises som irrelevante, — f. eks. den fallende befolkningstilvekst, metning av markedet for kapitalvarer, tendensen i retning av mindre kapitalkrevende tekniske nyoppfinnelser o. s. v. Konklusjonen på det hele blir, ifølge Schumpeter, at kapitalismen ikke vil bryte sammen på grunn av økonomiske forhold.

Men, sier Schumpeter, resultatet blir et annet hvis vi vender blikket mot kapitalismens sosiale, politiske og kulturelle utvikling. Kapitalismen har nesten gjort driftsherren overflødig, den har brutt ned de sosiale lag og de samfunnsinstitusjoner som politisk skulle beskytte kapitalismen. Det økonomiske framskritt blir upersonlig og automatisk, og samtidig endres den økonomiske basis for det industrielle borgerskap fra driftsherregevinst til lønn for administrativt arbeid. Også selve de kapitalistiske institusjoners karakter angripes. Den individuelle, personlig ansvarlige eier erstattes av lønnede administratorer, store og små aksjonærer. Uten sosiale funksjoner vil driftsherreklassen før eller senere forsvinne, borgerskapet vil derved miste sitt ledende element, og den kapitalistiske ideologi vil miste sin bærekraft.

Det vil dessverre føre alt for langt her å gå nærmere inn på Schumpeters synspunkter om monopoldannelsen og kapitalismens levedyktighet som økonomisk system. Det kan kanskje bli høve til å komme tilbake til dette en annen gang.

I neste del av boka tar Schumpeter opp spørsmålet om sosialismens muligheter til å fungere. Han foretar her en

sammenligning mellom hva han kaller et kommersielt¹⁾ samfunn og et sosialistisk samfunn, og peker først på at det i et sosialistisk samfunn vil være en mer jevn fordeling, ingen arbeidsfri inntekter og kanskje en mer økonomisk anvendelse av produksjonsmidlene. Hovedvekten legger han imidlertid på en sammenligning mellom de to samfunnstypers økonomiske effektivitet. Schumpeter gjennomfører ingen systematisk oppstilling av de fordeler som et sosialistisk samfunn etter hans oppfatning har, men hans viktigste momenter kan gjengis slik:

1. I et kapitalistisk samfunn vil det sjeldent være full utnytting av produksjonsfaktorene, og mange investeringsmuligheter vil ikke bli utnyttet. Under polypolitiske forhold skyldes dette bl. a. manglende kjennskap til konkurrentenes planer og reaksjoner og under frikonkurranse den manglende evnen hos de små produsenter til å oppnå riktige forventninger om den framtidige markedssituasjon.²⁾ I et sosialistisk samfunn, med en sentral ledelse av produksjonen, vil disse usikkerhetsmomenter ikke være til stede.

2. I et sosialistisk samfunn vil konjunktursvingningene elimineres, og dermed den periodiske massearbeidsløsheten. Schumpeter nevner f. eks. at en krise i bomullsindustrien ikke vil medføre krise i bygningsindustrien, slik som i det kapitalistiske samfunn, men vil resultere i en overføring av produksjonskretfer til bygningsindustri eller annen industri, og således øke produksjonen der.

3. De tekniske framskritt vil slå hurtigere igjennom i et sosialistisk samfunn.

4. De små og middelstore driftsherrer i et kapitalistisk samfunn må spre sitt arbeid over mange felter. Det er imidlertid utenkelig at de skal kunne være spesialister på alle områder, og den større spesialisering av ledelsens funksjoner som er mulig under sosialistiske produksjonsbetingelser vil fremme produksjonseffektiviteten.

5. I et sosialistisk samfunn vil det være mulig å sikre en tilstrekkelig stor oppsparing ved å holde tilbake en del av nasjonalproduktet før resten går ut som inntekter.

6. Sosialismen skulle kunne gjenopprette den sosiale disiplin i arbeidslivet som er nødvendig av hensyn til produksjonens effektivitet.

¹⁾ Det kommersielle samfunn er ifølge Schumpeter karakterisert ved privat eiendomsrett til produksjonsmidlene og regulering av produksjonen gjennom privat initiativ. Det kapitalistiske samfunn er en særlig type av det kommersielle samfunn, som dessuten er preget av en utstrakt anvendelse av bankkredit.

²⁾ I denne forbindelse henviser Schumpeter til de uøkonomiske svingningene i jordbruksproduksjonen.

7. I det kapitalistiske samfunn går mange krefter til spille i økonomiske og juridiske tvister mellom bedrifter innbyrdes og mellom bedriftene og staten.

Etter en nærmere gjennomgåelse av de spesielle problemer som vil melde seg i overgangstiden mellom kapitalisme og sosialisme, tar så Schumpeter opp det sterkt omdiskuterte spørsmålet om mulighetene for å forene sosialisme og demokrati. Han begynner med en interessant drøfting av det som kalles demokrati, og understreker bl. a. det uholdbare i å oppfatte demokratiet som et mål i seg selv ut fra den oppfatning at demokratiet alltid skulle fremme visse idealer. Demokratiet er ikke en ideologi, men en politisk metode, og gir ikke på forhånd større garantier for rettferdighet og frihet enn andre politiske metoder.¹⁾ Schumpeter kritiserer de klassiske definisjoner av demokratiet, og hans synspunkter synes her å ligge nokså nær opp til Gunnar Myrdals i «Vetenskap och politik i nationalekonomin». Schumpeter stiller selv opp følgende definisjon: Demokratiet er et institusjonelt system til avgjørelse av politiske spørsmål, hvor de personer som treffer avgjørelsen får makt til det gjennom konkurranse om velgernes stemmer.

Mellom demokratiet definert på denne måte, og sosialismen, er det ifølge Schumpeter ingen nødvendig sammenheng. Det ene kan eksistere uten det annet, men det er på den annen side ikke noe til hinder for å forene dem. Schumpeter påpeker at det moderne demokrati er resultatet av den kapitalistiske utvikling, men det behøver ikke forsvinne samtidig med kapitalismen — under forutsetning av at visse betingelser oppfylles: Dyktige politiske ledere og et effektivt administrasjonsapparat, en viss begrensning med hensyn til politiske avgjørelser, demokratisk selvkontroll — bl. a. på den måte at opposisjonen gir regjeringen arbeidsro, toleranse overfor andre oppfatninger. Til slutt understreker Schumpeter, at uten folkets alminnelige anerkjennelse av samfunnets grunnprinsipper, vil demokratiets fortsatte eksistens ikke være mulig. En slik anerkjennelse, sier han, blir stadig vanskeligere å oppnå i det kapitalistiske samfunn.

III.

Dette er hovedsakelig blitt en grov gjennomgåelse av hovedlinjen i Schumpeters bok, og ikke noen kritisk vurdering av hans synspunkter. Mitt håp har i grunnen vært at det jeg har trukket fram skulle gi studentene lyst til å lese hele boka. Og hvem vet — det kunne kanskje resultere i at de proble-

¹⁾ «Pilate was, from the standpoint of Jews, certainly the representative of autocracy. Yet he tried to protect freedom. And he yielded to a democracy.»

mene Schumpeter reiser blir tatt opp til en mer inngående debatt i Stimulator.

Jeg sa innledningsvis et par ord om norske økonomers innsats i etterkrigstidens økonomiske debatt. Enkelte spredte tilløp har vi selvsagt sett, men noen synderlig sus kan en oppriktig talt ikke si at det har vært over det hele. De mest betydelige innleggene er uten sammenligning Frisch's og Petersens artikler i «Samtiden», men en må vel ha lov å si at problemene ikke er utdebattert med disse, så leseverdige de enn er. Ellers har vi hyppig hatt den mer blandede fornøyelse å møte de tre utrettelige musketerer Hoff, Schlytter og Frick og hele rekken av større og især mindre saneringspredikanter. Undertiden har Frisch mildt og tålmodig forsøkt å kaste litt lys inn i tåken, åpenbart mer for sin egen sjeffreds skyld enn ut fra noe håp om å ha hell med seg.

Men hvor er det blitt av alle de unge økonomene, — den noksom berømte «Oslo-skolen», som mange av oss ventet skulle gjøre furore innenfor den økonomiske vitenskap, — og alle de andre, byråsjefer, kontorsjefer, konsulenter, associater og gud vet hva, — som i de siste årene — som framholdt fra Stortingets talerstol — er sloppet løs på det vergeløse norske samfunn?

Høsten 1945 gjorde daværende formann i Sosialøkonomisk Samfunn, Lars Aarvig, et prisverdig forsøk på å stille aktuelle og grunnleggende økonomiske problemer under debatt. Direktør Schlytter og han selv innledet, og selv om ingen av de to innledere beveget seg nettopp i de store høyder, så ble i alle fall den etterfølgende debatten den livligste samfunnet har opplevd etter krigen. De som deltok i debatten var imidlertid så godt som utelukkende studenter, — unge fusentaster og rabulister. De tilstedeværende yngre kandidater hadde for anledningen iført seg sitt mest forbindtlige ovenfra-og-nedadsmil, og forholdt seg tause, inntil en av dem (Osloskole-økonom, nasjonalbudsjettekspert og for tiden i Amerika) til slutt lot sin røst høre og belærte forsamlingen om at dette var da i grunnen noe vås og ikke annet enn en serie trosbekjennelser.

Trosbekjennelser, — tenk det. Når en har klart å klatre så høyt opp på sin objektivistiske pidestall at en diskusjon om økonomiske samfunnssystemer fortuner seg som en utveksling av trosbekjennelser, da må en etter min mening ha gjennomgått en dypfrysningss prosess som har lammet vitale sentra.

Det skal innrømmes at de fleste yngre økonomene er sterkt opptatt med viktige praktiske oppgaver. Og det skal innrømmes at vi her i landet har manglet det teoretisk-økonomiske fagblad som skulle være det naturlige forum for en slik debatt. Men likevel. Det skjer da noe i verden i dag. Hele grunnlaget for verdensøkonomien er under omforming, — resultatet av den strid om økonomiske samfunnssystemer som

nå med større eller mindre styrke foregår i praktisk talt hvert eneste land i verden vil bli avgjørende for utviklingen i uoverskuelige tider, — hva betyr vår egen lille stabiliseringslinje, ja, selv en Marshallplan, i forhold til alt dette? Slik kan en tenke, — og da må en også ha lov til å si seg selv, gudskjelov at det fins folk som Schumpeter, som ennå ikke har tapt prinsippene av synet for bare nasjonalbudsjetter.

Kjøp blinde barns fyrstikker.

Vi har da litt sosialøkonomisk litt-
ratur vi også.

OLAF NORLIS BOKHANDEL

Universitetsgt. 24 · Oslo
Telefoner: 41 09 39 · 41 31 01 · 33 03 04

Sosialøkonomene i skolen.

I det siste har flere økonomer søkt å blåse liv i den gamle planen om å få sosialøkonomer inn som lærere i skolen. Planen blir så vidt jeg kan skjønne gitt en dobbelt begrunnelse. For det første vil en søke å styrke faget samfunnslære og sosialøkonomi i skolen, og det tror jeg vi alle kan være enige om er uhyre ønskelig. Men en slik plan vil også falle pent sammen med økonomenes mer aktuelle klasseinteresser, nemlig å skaffe seg nye arbeidsfelter, med tanke på de temmelig svære kullene av nye kandidater som nå i løpet av et par år kommer ut på markedet.

Det er vel den spesielle arbeidsmarkedssituasjon for økonomer som har gjort at denne tanken nå har hvilt noen år. Spørsmålet var som kjent opp i slutten av 1930 årene da det var på tale å gjøre sosialøkonomi til et sjølständig fag i den høgre skolen. Det ble ikke noe av, faget ble lagt inn under historie, kanskje fordi en ikke så noen utvei til å løse lærerproblemet. For å gjøre historielærerne mer kvalifisert til å ta undervisningen i sosialøkonomi droftet en den gang også muligheten for at filologene skulle kunne få et kursus i sosialøkonomi ved å ta det som et bifag. Jeg tror bl. a. Sinding var ikke på en slik tanke. Heller ikke denne planen ble det noe av, og vi kan bare konstatere at dette faget framleis står uhyre svakt i den høgre skolen både hva lærerkrefter og timetall angår. Så vidt jeg vet arbeider det ingen sosialøkonomer i den høgre skolen i dag. Bare i de større handelsgymnasiene har de etter hvert fått en sikker posisjon.

Når en imidlertid nå tar opp denne planen igjen, bør en samtidig ta med en annen skoletype som økonomene så vidt jeg kan se overhodet ikke har interessert seg for. Det er de skolene vi med et fellesnavn kaller ungdomsskolene, nemlig folkehøgskolene, fylkesskolene og de kristelige ungdomsskolene. Og det er disse skolene som et potensielt arbeidsfelt for økonomer jeg gjerne ville skrive noen ord om.

Først et par ord om selve skoletypen. Jeg tror nemlig at i hvert fall de fleste byfolk står nokså fremmede overfor disse skolene. De tre gruppene jeg nevnte, folkehøgskolene, fylkesskolene og de kristelige ungdomsskolene har hver sine sær preg. Folkehøgskolene er ubetinget den interessanteste kategorien. De første skolene vi fikk for ca. 80 år siden representerete en pedagogisk nyskapning, og de kom til å spille en sentral rolle i alt nasjonalt reisingsarbeid. Det som særpreger dem, er den helt frie skoleformen, ingen eksamen, ingen pensa, minst mulig lærebøker. Kunnskapstillegnelsen er ikke det vesentlige. Skolen skal først og fremst vekke elevene til åndelig liv, gjøre dem til aktive, bevisste borgere av samfunnet.

Vi har omlag 30 slike folkehøgskoler her i landet i dag. Fylkesskoler har vi og 30 av, og omtrent et liknende antall kristelige ungdomsskoler. Fylkesskolene er offentlige skoler og er noe stivere enn de gamle folkehøgskolene. Opprinnelig kom de opp som et mottrekk mot folkehøgskolenes frie undervisningsform, men etter hvert er motsetningen blitt svært avdempet. De kristelige ungdomsskolene eies av private organisasjoner, med Indremisjonen i spissen. Til en viss grad blir disse

tre skoleformene nå noe uniformisert, idet de alle kommer inn under den nye «Lov om folkehøgskolar» som blir fremmet i løpet av våren.

Det som er felles for disse tre skolene er i første rekke følgende: De vender seg til våken, interessert ungdom over 17 år, helst skal elevene være 19—20 år gamle. Skolene ligger alle sammen ut over i bygdene, og de søker å fange inn den del av ungdommen som ikke søker høgre skoler. Og selv om jo akademikerprosenten etter hvert er blitt temmelig høg i dette landet, så forteller skolestatistikken at de fleste ungdommer ikke får annen almenutdanning enn den folkeskolen gir. Felles for disse skolene er også at de er internatskoler. Undervisningen kan bli mer effektiv da, men en rekner også det sosiale samværet som noe av det verdifulle disse skolene gir.

De aller fleste vil sikkert innrømme at folkeskolen i dag ikke gir det minimum av kjennskap til kultur og samfunn som vi gjerne ville alle borgere skulle ha. Så lenge folkeskolen bare beholder barna til de er 14 år (eller 15 år med framhaldsskolen) er det også strengt begrenset hvilke verdier denne skolen overhodet kan gi. Og denne begrensningen i «det mulige» kommer nettopp særlig sterkt fram ved alt som har med kunnskap om samfunnet å gjøre. Det er ikke mulig å få gjort en 14 års gutt eller jente klar over verdien f. eks. av grunnlovens regler om vern av menneskerettighetene, og heller ikke vil de være særlig mottagelige for en forelesning om prisdannelsen under fri konkurranse eller om konjunkturer. Nettopp derfor er det så ønskelig engang å fange inn disse ungdommene som ellers bare får folkeskoleutdanning, til et kortere kurs når de har nådd en såpass modenhet at de har forutsetninger for å kunne tilegne seg disse kunnskapene. Og det er det ungdomsskolene gjør, ved sine 6 måneders kurser. Ved disse skolene mener jeg samfunnslære bør være et sentralt og viktig fag. Ungdom i 18—20 års alderen, med noen år i praktisk arbeid bak seg, vil ha ganske gode forutsetninger for å tilegne seg kunnskaper i samfunnslære og sosialøkonomi. Og vi skal huske på at de fleste av disse elevene, det gjelder i hvert fall de eldste av dem, på eget initiativ søker disse skolene. Det er våken, interessert ungdom som har følt behovet for mer almenutdanning. Jeg skulle tro ungdomsskolen på dette punktet avviker en del fra den høgre skolen.

Hvordan står så faget samfunnslære og sosialøkonomi i den norske ungdomsskolen? Svaret må bli: som i de andre skolene våre, uhyre svakt. På noen skoler figurerer det kanskje på timeplanen med en eller to timer i uka. Men ved de fleste skolene finnes det ikke som eget fag i det hele tatt. Litt institusjonslære koblet inn i historieundervisningen er all den samfunnslære mange skoler har å by på. Dog må vi her gjøre unntak for to folkehøgskoler, nemlig Sørmarka og Ringsaker, som begge har samfunnslære som hovedfag og som også begge har økonomer i fulle lærerstillinger. Disse to skolene drives av arbeiderorganisasjoner.

Det er altså i øyeblikket 2 økonomer som er knyttet til ungdomsskolen her i landet. Det burde vært 90, en ved hver skole. Det vil likevel bli et noe for langsiktig mål å stille opp. Bl. a. ville det vel ta noen tid før det ble økonomer nok. Men det kunne stilles opp som et mål i løpet

av en tiårsperiode å få en økonom inn ved halvparten av disse skolene, og da naturligvis fortrinsvis ved de største. Ved de minste skolene er økonomen kanskje ikke så anvendelige fordi de der måtte overta atskillige andre almendannende fag for å få fylt timetallet. En skal jo være klar over at det her dreier seg om hovedstillinger.

Det er Staten som lønner alle lærerne i ungdomsskolen, også ved de skolene som drives av private organisasjoner. Det er skolene, eller rettere sagt styrerne, som ansetter, med godkjennning av departementet. De økonomiske betingelsene ser ikke særlig fristende ut i første omgang. Men en skal huske på at en lever nokså billig i et skoleinternat i en avsides bygd. Og så er arbeidsåret som nevnt bare 6 måneder.

Når det gjelder et så spesielt yrke som dette, er det imidlertid anlegg og interesser som må være det avgjørende. Men det skulle være underlig om det ikke også blant økonomen var en del som hadde interesse for et slikt opplysningsarbeid, et arbeid som i disse skolene er særlig fengslende fordi en har med unge, søkerende mennesker å gjøre.

Hvordan er så mulighetene for en økonom til å komme inn ved en slik skole? Ja, oppriktig talt så er de kanskje ikke så store i øyeblikket. Men vi står overfor et arbeidsfelt som jeg tror kan erores, og som bør erores. Og jeg tror det nå er et strategisk gunstig tidspunkt til å gå til en offensiv. Selv i Kirkedepartementet tror jeg det er mulig i dag å finne forståelse for kravet om mer økonomisk opplysning. Det må være en oppgave for Sosialøkonomisk Samfunn å ta initiativet her.

Det er de rent pedagogiske kvalifikasjonene som vil være minimumsfaktoren for økonomen enten de nå opptrer i den høgre skolen eller i ungdomsskolen. Og denne mangelen på pedagogisk innsikt kan bli lei nok, både fordi en ofte selv vil ha følelsen av å komme til kort overfor en ungdommelig forsamlings, men også fordi en uten noen pedagogisk utdanning vil være avskåret fra noe avansement i skolen. Velger en f. eks. å gå inn i ungdomsskolen, bør en, om en finner seg til rette der, også ha muligheter for å bli styrer av en slik skole. Og i den høgre skolen bør en kunne komme på linje med lektorene, ikke bare være henvist til å være timelærer.

Nå må vi imidlertid vedgå at selv om studieplanen vår omfatter nokså mange disipliner, inneholder den ingenting om pedagogikk. Og vi kan vel og være enige om at vi ikke bør belaste den med mer stoff enn den har nå. Den pedagogiske utdanninga skole-økonomen trenger, måtte de skaffe seg ved et tilleggskurs. Og løsningen ligger her snublende nær. Vi har jo nettopp et slikt kurs på Universitetet, nemlig Det Pedagogiske Seminar. Hvorfor skulle ikke økonomer som måtte ønske å gå inn i skolen, kunne få anledning til å ta dette seminarret? De ville da ha fått samme pedagogiske utdanning som lektorene og ville i det hele tatt i sitt spesielle fag stå meget sterkt.

Det forekommer meg at dette også måtte være en oppgave for Sosialøkonomisk Samfunn å ta opp.

ET FORSLAG TIL FAGKOMITEEN

Studentutvalet har reist spørsmålet om avgrensing av tilgangen til det økonomiske studiet. Det må kanskje til. Men det kan og vera grunn til å spørja om økonomane har fått den plass i samfunnet dei har krav på. Svaret på dette må tvillaust bli nei.

Grunnjevinga for skiping av ein økonomisk embetseksamen var for det første at ein trong ei meir tidhøveleg utdanning for mange embets- og tenestemenn i statens sentraladministrasjon. Dessutan ville ei slik utdanning kvalifisera til fleire stillingar i lokaladministrasjonen, større kommunar, ymse store private verksemder og i nærings- og yrkesorganisasjonar. I proposisjonen (1934) til lov om økonomisk embetseksamen finn ein m. a. at eit intervju som Departementsforeningens formann, Kringlebotten, hadde hatt med Dagbladet. Han sa m. a. at den fagkrins som prof. Wedervang hadde lagt opp for det økonomiske studiet såg svært bra ut, og vidare

«Det sentraladministrasjonen først og fremst trenger, er folk med kjennskap til de økonomiske lover, praktisk økonomisk politikk, næringspolitikk, sosialpolitikk, finanslære o. s. v. Dessuten måtte det legges stor vekt på en inngående undervisning i selve forvaltningsretten, en del juridiske disipliner bl. a. statsforfatningsrett og prinsippene i formueretten og sist men ikke minst kjennskap til den statistiske vitenskap.»

Nå blei fagkrinsen som kjend stort set slik som planlagd og ein skulle då ha venta at økonomane ville bli sterkt etterspurd i sentraladm. Det er dei nok og på ein måte, men det gjeld mest for stillingar der ein så å seia ikkje kan bruka andre. Utanom dette er det mange stillingar der økonomane burde vera likestild med andre, eler til og med ha visse føremoner, men som dei likevel ofte har vanskeleg for å få. Grunnen til dette er nok for ein stor del at kjennskapet til fagkrinsen og innhaldet i det økonomiske studiet er svært minimalt. Og kva skal ein seia når ein sentral statsinstitusjon kunngjer ei stilling for «teolog eller sosialt interessert jurist»? Her måtte vel sosialøkonomisk utdanning vera det som høvde best. Eller kan ein sentral statsinstitusjon vera heilt uvitande om at vi har ei slik utdanning her i landet?

I nærings- og yrkesorganisasjonar ser det ut til at ettersurnaden etter økonomar er svært sterk. I statens lokaladministrasjon og kommunane derimot er etterspurnaden mest ikkje til å merkja. I priante verksemder går handelskandidatane som regel av med sigeren — som rimeleg er.

Det viktigaste dei første år frametter, vil vera at økonomane får større plass i statens sentraladministrasjon. Dei

skal sjølsagt ikkje ha større plass enn dei frå ei objektiv samfunnsvore vurdering bør ha. Og det er eit stykke igjen til det. Eg kan t. d. her nemna at byråsjef Bjerve, då han leidde utarbeidingsa av nasjonalbudsjettet for 1947, gjerne hadde sett at det var fleire økonomar rundt i ymse sentrale statsinstitusjonar. Eg kjenner til at både i 1946 og 1947, har det gjenge svært trådt for fleire av dei økonomiske kandidatane å få stillingar i sentraladm., til og med stillingar der dei burde ha visse føremoner framfor andre.

Økonomane bør sjøl hjelpe til å retta å tilhøva. Eit nyttig tiltak trur eg dette ville vera: Studentutvalet, t. d., let utarbeida ei kort og klar oversyn over fagkrinsen og innhaldet i studiet til økonomisk embetseksamen. Denne oversyn kunne så dei nye kandidatane få med seg og bruka som vedlegg til søknad på stillingar.

*Hallvard Heimdal,
cand. oeon.*

Praktisk statistikk.

Alt etter formålet med en beregning av samlet lønnsutbetaling i ett år, kan en gå fram på mer eller mindre nøyaktig måte.

Hvis beregning av samlet lønnsutbetaling i et bestemt år skal være materiale for beregning av nasjonalbudsjettets størrelse, behøver ikke beregningen å være så nøyaktig....»

Fra en eksamensbesvarelse til 2. avd. høsten 1947.

Komplementære goder.

I etterspørselen er alle goder komplementære, fordi man etterspør både det ene og det andre.

Fra en oppgavebesvarelse høsten 1947.

Forberedende prøve i matematikk.

I en orientering fra Studentutvalget i forrige nr. av «Stimulator» står det at Selmers forelesninger fra høsten av uavkortet vil bli gjort til pensum. Dette er ikke riktig.

Lektor E. Selmers trykte forelesninger omfatter pensum til forberedende prøve i matematikk både for realister og økonomer. Da imidlertid realistenes pensum er større enn økonomenes, er bare visse deler av disse forelesninger pensum for økonomene. Angående dette sistes omfang, henvises til den pensumlisten som vil bli gitt ut.

STIMULATOR

ønsker hver enkelt av sine lesere en god sommer, og takker alle som har bidratt med manuskripter og på annen måte. I høstsemestret venter vi at studentene vil gå aktivt inn for å skaffe Stimulator enda flere abonnenter. Dette er nødvendig av hensyn til tidsskriftets økonomi. Vel mott til ny innsats 1. september.

Redaksjonen.

BOK-NYTT

Pues viva la democracia.

Johan Vogt: «*Tanker om politikk*»,
H. Aschehoug & Co., Oslo 1947, 265 sider.

En ivrig diskussion om demokratiet — som burde have været ført allerede i 30'erne — har præget den mere abstrakte politiske debat i Danmark efter krigen. Jeg gaar ud fra, at emnet ogsaa her i landet er blevet endevendt. Man skal sikkert kunne glæde sig herover og haabe, at man ikke — mageligt og selvtildreds — standser denne diskussion.

Med en bog «*Tanker om politikk*» har nu Johan Vogt givet sit bidrag. Forhaabentlig er folk ikke blevet saa trætte af at høre om «demokrati», at de vil lade denne bog ligge urørt. Den fortjener at læses og fortjener at diskuteres.

Bogens ramme er original og heldigt gennemført. Forf. har ladet sine tanker om politik fremtræde som en diskussion mellem 5 intellektuelle, hvoraf den ene — som af en eller anden grund gives ungarsk nationalitet — vel maa siges at være den (ikke altid tiltalende) centrale figur, idet han fremlægger et stort manuskript til belysning af «demokratiets hierarki». Dette manuskript danner nu grundlaget for den femkantede debat, som refereres i bogen. Jeg skal ikke kunne sige, om Johan Vogt har givet sin bog denne form for derved at gøre den mere letlæselig eller fordi han har alle intellektuelles styrke og svaghed: at kunne se et problem fra flere sider. Faktisk er resultatet blevet, at bogen er morsom at læse og samtidig faar forf. da lejlighed til at komme frem med alt, hvad han har paa hjertet. Selv om disse forskellige anskuelser staar i modsætning til hinanden, kan de netop hos intellektuelle udmærket findes hos een og samme person — her Johan Vogt. Det er da betydelig lettere og mere elegant blot en ny diskussionsdeltager ordet i stedet for at sige: «Paa den anden side... Men herimod taler nu igen...» o. s. v.

Bogens plan gør den til en blanding af to ting: en sociologisk undersøgelse og en lang række «private» meninger hos forf. Fra et viden-skabeligt synspunkt er det bogens sociologiske analyse, som maa paakalde interessen. Der er gennemført en udredning af de moderne partiers historie i de tre nordiske lande. Ret betragtet er dette en undersøgelse af ganske samme karakter, som den sociologen Robert Michels Johan Vogt. Det er da betydelig lettere og mere elegant blot at give tysk materiale i bogen «*Zur Soziologie des Parteiwesen...*» Det er meget fortjenstfuldt, at Johan Vogt her har gennemført en saadan undersøgelse af de tilsvarende nordiske data — selv om det en gjort mindre grundigt end Michels i sin tid.

Jeg er ikke tilstrækkelig kyndig i moderne politisk historie til at kunne afgøre, om der i denne undersøgelse findes direkte hidtil upaagtede data — men i alle tilfælde er der noget nyt i den sammenstilling, som her er foretaget. Johan Vogt har her opdelt materialet efter hidtil

ikke anvendte kendetegn — d. v. s. set det ud fra en for dette materiale ny synsvinkel. Denne synsvinkel har aabenbart været hensigtsmæssig (i teknisk-videnskabelig forstand), idet forf. har fundet en invarians: de nordiske partier har — selv om de udadtil er demokratiske — indadtil været styret af et oligarki. Dette konstante forhold bliver ret indgaaende belyst og genfindes bestandigt, ogsaa naar man drager nyt materiale ind i undersøgelsen, f. ex. naar man (som i afsnittet om «Partidiplin») undersøger «udbrydernes» skæbne.

Det er iøvrigt samme resultat Michels kommer til. Man kan maa ské indvende, at det er lidt dristigt, naar Johan Vogt proklamerer det som et almengyldigt forhold. Strengt taget har han jo dog kun undersøgt de nordiske partier — og jo ikke paa alle punkter lige grundigt. Men sammenholdt med Michels resultat er det rigtignok fristende at foretage en induktion.

Sammenholder man nu partiernes store betydning i et moderne demokrati med den af forf. paaviste «udemokratiske» indstilling indadtil i partierne, er det yderst forstaaeligt, at Johan Vogt (og maa ské særlig en mand som Johan Vogt) ikke kan nøjes med roligt at fremlægge dette videnskabelige resultat. Han giver — gennem den foran omtalte femkantede diskussion — en lang række kommentarer, som vel maa siges at være uden videnskabelig interesse, men som til gengæld maa paakalde en stor menneskelig (politisk) interesse.

Det er jo uundgaaeligt, at det giver problemer for et demokrati, naar de organisationer gennem hvilke demokratiet udøves (partierne) indadtil er «udemokratiske». Bogens paavisning her af kan tilsyneladende (og maa jeg i parentes tilføj: desværre) ikke anfægtes. Konsekvenserne kan imidlertid diskuteres. Og det er for demokratiet vigtigt, at de bliver diskuteret. Derfor kan man ikke slaa bogen til side med en arrogant bemærkning, selv om man maa ské paa flere punkter vil være uenig med forf. Adskillige vil — for at nævne enkelte punkter, hvor mange sikkert vil protestere — saaledes ikke helt kunne tiltræde en bemærkning som denne: «La oss legge bort dette hykleri. Det er ikke førerprinsippet og førerdyrkelsen som atskiller det vest-europeiske demokrati fra fascism eller bolsjevisme.» (p. 120.) Og ikke alle raaber: «rigtigt», naar diskussionen centrale person (ungarereren) paa spørgsmaalet om han evt. vilde bøje sig ind under en fører svarer: «Der er intet jeg mer skulle ønske... hvis jeg bare fant en mann som jeg kunne følge. Men førere vokser dessverre ikke på træ.» Ligeledes er vi en del, som nødig vil antage denne prognose: «Drømmene om likhet er bare naiv romantikk. I de menneskelige samfunn vil vi alltid komme til å ha hierarki, og dette hierarki, selv det beste, vil alltid komme til å omgi seg med et register av særfordeler og spesielle privilegier.» (p. 251.) Man kunde exempelvis ogsaa godt ønske sig en nærmere begrundelse for følgende (som maa ské er rigtigt): «Men la oss tenke oss at Per Albin i et anfall av vanvidd hadde avsatt Günther og innsatt Ture Nerman som utenriksminister. Jeg tror vi alle kan være enige om at dette hadde blitt en skrekkelig skandale — ja, en irreparabel tragedie for det svenske folk.»

Det være nu, hvad det vil. Jeg skal ikke gaa i detalier med dette og herved komme ind paa en rent politisk debat, som næppe har sin plads i et økonomisk fagtidsskrift. Enig eller uenig med forf. — de fremlagte synspunkter er interessante og er brændende.

Johan Vogt burde afgjort i langt højere grad have draget en skarp skillelinie mellem de af bogens afsnit, som er af videnskabelig interesse og de afsnit, som ifølge deres natur er tilgængelige for en politisk debat. Saa kunde han ogsaa selv have nævnt, at den foretagne videnskabelige undersøgelse kun leverer et meget beskedent bidrag. Materialet er slet ikke udømt med denne undersøgelse, og hans teori trænger stadig til forneden prøvelse. Kun som illustration skal nævnes, at en bemærkning som denne: «Det best organiserede parti i de nordiske lande er Sveriges sosialdemokratiske parti.» (p. 128) nærmerst staar frit svævende i luften. Der anføres ikke engang en maalemetode til at konstattere dette ved. Det synes mig vigtigt, om forf. selv havde nævnt begrænsninger i sin partiundersøgelse. Thi det maa indrømmes, at selv om bogens videnskabelige tese tilsyneladende er vel funderet, saa er den dog ikke mere vel funderet, end at man *kan* forestille sig, at nye grundigere undersøgelser vilde vælte tesen.

Et kapitel om «Konsentrationsleirenes hierarki» mener at kunne påvisse, at den for de nordiske lande fundne hierarkiske samfundsorden endog gaar igen i den sidste krigs koncentrationslejre. Med det nu tilgængelige materiale maa yderligere undersøgelser heraf være mulige — og maa forventes at kunne bringe mange interessante sociologiske relationer for dagen.

Johan Vogt vil sikkert blive angrebet for de i bogen fremlagte politiske synspunkter. Ved disse angreb bør man dog ikke glemme at rose for den sociologiske undersøgelse af hidtil ubenyttet materiale — selv om man sikkert bør lægge vægt paa det just nævnte: at nye og mere dybtgaaende undersøgelser er paakrævet. Dette vil jeg iøvrigt også tro Johan Vogt helt vil tiltræde.

Man bør heller ikke undlade at glæde sig over, at forf. ikke alene har raabt et varsko mot demagoger og falske profeter, som vil spille herrer, men ogsaa med denne bog raabt et varsko til vælgere, som maaske i passivitetens lænestol kan lade deres synder blive nedarvet paa børnene.

Sluttelig kan man glæde sig over, at Johan Vogt trods alt lader *Tanker om politikk* slutte med Koestler's smukke beretning (fra «Scum of the earth») om hin spanske soldat, som efter en kamp paa liv og død i det fascistiske Spanien frøs ihjel i det demokratiske naboland Frankrig — i koncentrationslejren «Le Vernet». Paa hans grav kom der i et alt befriende malgré tout til at staa: «*Pues viva la democracia!*». Det er verdens smukkeste sprog (d. v. s. spansk) og betyder: «Og dog, leve demokratiet!»

P. Nørregaard Rasmussen.

Klein og Keynes.

Lawrence R. Klein: «The Keynesian Revolution», The Macmillan Company, New York, 1947. 213 sider \$ 3,50.

Lawrence R. Klein — som for tiden gæster Det Socialøkonomiske Institut — udsendte i 1947 en bog om «The Keynesian Revolution». Nærværende anmelder giver i et af de først kommende numre af Nationaløkonomisk Tidsskrift en mere detailleret gennemgang og diskussion af bogen, hvorfor jeg her i «Stimulator» ikke skal gaa nærmere ind paa værket. Ikke mindst af hensyn til studenterne vil jeg dog hermed lige henlede opmærksomheden paa Klein's bog. Den er meget let læst, men giver ikke desto mindre en fortrindelig indføring i Keynes' model i «General Theory» samt den herom grupperede diskussion.

I de to første kapitler gives en fremstilling af Keynes' egen udvikling frem til 1936 ligesom enkelte andre teorier før 1936 berøres. I kap. III og IV kommer fremstillingen af de væsentlige træk i «General Theory», som samtidig konfronteres med den klassiske model. Det understreges gang paa gang, at den egentlige Keynes'ske opdagelse bestod i at fjerne opsparrings- og investeringsfunktionen som bestemmende for renten og i stedet lade disse funktioner bestemme «output». Det fremhæves, at efter Keynes vil ligevægten mellem opsparing (som funktion af renten og indkomsten) og investeringen (som funktion af renten og indkomsten) ikke behøve at have en positiv løsning for renten, naar indkomsten er givet ved fuld beskæftigelse. For folk, som har fulgt godt med i den økonomiske teoris udvikling, er dette maaske i og for sig ret banalt. Men hos Klein faar det en fremstillingsform, som i mange henseender er ny og i alle henseender er uhyre praktisk og let fatteligt.

Kap. IV giver en gennemgang af og en polemik mod forskellige anmeldelser af «General Theory». Desuden diskuteres «The Wage Controversy», «The Saving-Investment Controversy» (et fortrindeligt afsnit — hvis der er nogle, som endnu ikke har forstået dette problem, saa har de nu chancen) og «The Interest Controversy».

Kap. V giver en gennemgang af visse forgængere for «General Theory». Det er et meget begrænset udsnit, som her er medtaget — væsentligst underkonsumptionsteoretikerne. I dette afsnit findes følgende lille (næsten litterære) perle om Marx, som maa citeres: «In general, we can say that Marx analyzed the reasons why the capitalist system did not and could not function properly, while Keynes analyzed the reasons why the capitalist system did not but could function properly.»

De to sidste kapitler giver næppe noget nyt. Folk, som f. ex. har læst Kjeld Philip's doktorafhandling, vil ikke kunne hente noget her.

Let læselig som bogen er, og alligevel ikke overfladisk, behandelnde meget centrale problemer, vil jeg meget stærkt tilraade alle studenterne

at gaa i gang med Klein's bog. Det er fornøjelig og udbyttegivende læsning. Men man bør ikke springe det matematiske appendix over. Det er paa ingen maade uigennemtrængeligt og det er 24 givende sider.

P. Nørregaard Rasmussen.

Norges Banks årsberetning.

Stimulator har mottatt følgende anonyme anmeldelse:

Norges Bank har som bankenes bank og ukonstitusjonell statsmakt vært utøver av pengepolitikken i Norge i desennier. Fremdeles inntar den en sentral om enn noe uselvstendig stilling innenfor vårt penge- og kredittrås. Og Norges Bank er en gammel institusjon. Den har tradisjoner. En riktig eldgammel tradisjon er å innta stikk motsatt standpunkt av fagøkonomenes. Selv om dette har hatt visse realøkonomiske konsekvenser for Norge har det sjeldent fått betydning for aksjonærernes dividender.

En annen mindre skjebnesvanger tradisjon er utgivelsen av en årlig «beretning og regnskap». Disse årsberetninger er viet såre liten oppmerksamhet. Hvor ureiktig. De er nemlig rene unika innenfor norsk økonomisk litteratur. I dem ruller det blåeste blod. Amtmennenes 5-årsberetninger fra 1827 fortsetter her sitt livsløp i det skjulte. Da Statistisk Sentralbyrås sjef flyttet over til Bankplass 4 i 1920 lot Byrået Amtmennenes beretninger opphøre som publikasjon. De hadde allerede da overlevet seg selv. Men akk, året etter dukker Berætningerne om den øconomiske Tilstand udi Distrigterne opp i ny maske: Norges Banks årsberetning. Først beskjedent med 12—15 sider, senere med opptil 60 sider. Snakk om come back for de gamle Amtmenn!

Det er under romertall to: De enkelte distrikters rapporter, i beretningen for 1946 at man værer Amtmennenes Ånd. Her stilles man bl. a. overfor toppmålet av sikker sosialøkonomisk næringsanalyse. Det heter f. eks. (s. 27): «Man håper året vil gi minst mulig fluktuasjoner i prisnivået så man kan regne med jevn forretningsdrift uten for mange tvilsomme faktorer og at den tid ikke er fjern da Prisdirektoratets virksomhet vil bli unødvendig på gr. av konkurransens regulerende evne.»

Man lodder virkelig dybde og evne til presis formulering i bemerkningen på side 40: «Det menes at 1947 vil bli et meget godt år for norsk skipsfart og — som følge av at landets tonnasje stadig stiger — at de innseilte bruttofrakter i 1947 vil overstige bruttofraktene i 1946 ikke ubetydelig.»

Denne setningen har spor av ekte poesi (s. 33): «Avdråtten av kjøtt på heiebeitene var under middels; vått og kjølig vær.» Innerligere uttrykk for det poetiske finner man i jordbunnsbeskrivelsen fra Nordland (s. 61): «Moltehøsten normal med stor lokal variasjon. Blåbærlyngen ble ødelagt av bjerkemåleren. Bra med tyttebær.»

På side 14 lyder Bankens hjertesukk: «Hushjelp er ikke å oppdrive.» En liten trøst finner man dog i at «Rekefisket var som vanlig» (s. 59).

Analysen av pengemarkedet åpenbarer at fagfolk står bak. Her legges virkelige fakta på bordet: «Omsetningen er ganske livlig, men en har inntrykk av at pengene ikke sitter så løst lenger som tidligere» (Ålesund distrikt, s. 52). Og på side 17: «Også for bankene har 1946 jevnt over vært et godt år. Utlånene har økt jevnt siden årsskiftet og resultatet av årets drift ansees tilfredsstillende».

Om jordbruket er det tilstrekkelig å fortelle (s. 15): «Jordbruket: Våren kom litt sent, men det var godt vær og onna gikk lett. Sommeren var kjølig; utover høsten meget regn.»

Det er i det hele tatt ekte og god underholdning i vår sentralbanks årsberetninger. Og den er gratis. Vær så god!

Men det finnes også verdifulle ting for en økonom i Norges Banks beretninger: 1. Sjefdirektørens foredrag for representantskapet, 2. Analysen av penge- og finansvesenet i Norge vedkommende år og 3. Tabellbilagene. Rett skal være rett. Men dette dekker ikke halvparten av beretningens sidetall. Vi håper på en forandring neste år.

Inntil da blir den eneste trøst for Norges Bank og oss atbankfisket etter torsk var meget godt i 1946 (s. 53).

Østerrikes økonomi.

K. W. Rothschild: Austria's Economic Development between the two Wars.
London 1947. 104 sider.

Denne boka gir en kort og grei oversikt over Østerrikes økonomi i mellomkrigstida. Den inneholder omrent det en bør vite som en bakgrunn for å kunne følge utviklingen i Østerrike videre.

Det siste kapitel: «Future Prospects» er kanskje litt for optimistisk. I forordet innrømmer forfatteren dette selv, idet han peker på at bedommelsesgrunnlaget har endret seg siden han skrev boka.

Til slutt finner en 11 kart og 9 sider med diagrammer som trekker fram de viktigste økonomiske data.

For de som vil studere den østerrikske økonomi nærmere, er de fylige kildehenvisninger av verdi.

Første norske juridiske ordbok.

Egil Gulbrandsen og Johan Hoffmann:
Norsk juridisk ordbok. Gründt Tanum,
1948.

Boka er skrevet med særlig henblikk på juridiske studier, og vil med høy kunne anvendes av økonomene i den juridiske del av pensum.

Ut over dette har den dessuten korte og klare definisjoner på juridiske uttrykk som forekommer i lovstoff, presse og den offentlige diskusjon.

I utstrakt grad er den også et nyttig supplement til det knappe alfabetiske register i «Lovsamlingen».

Rettsmedisinske uttrykk er også tatt med, og, i et tillegg, en del av de alminnelige juridiske latinske fynnord.

— x —

Alvin Hansen: *Fiscal Policy and Business Cycles*. New York 1941.

Denne boka er nå blitt så vel kjent at det ikke har noen hensikt å gi en refererende omtale av den. Summarisk kan det sies at den gir en bra oversikt over den moderne makro-økonomikk og finanslæren, med et visst innslag av konjunkturteori som innledning. Den er velskrevet og lettlest og bør derfor leses med forsiktighet. Den ligger vel til rette som spesialpensum.

Keynes «General Theory» er ved en leilighet blitt karakterisert som uttrykk for et engelsk bankiersynspunkt på 30 årenes problemer. Hansens «Fiscal Policy» representerer på mange måter et typisk amerikansk, et Washington-synspunkt på de samme problemer. Analysen er gjennomført i de samme begreper som hos Keynes og kan neppe sies å representere mer enn en popularisering av dennes grunnleggende arbeid supplert med enkelte nye ting.

H.'s alminnelige samfunnssyn byr imidlertid på enkelte momenter av interesse. Grunnlaget for hans syn er omtrent følgende: De ytre ekspansjonsmuligheter for det økonomiske liv er blitt betydelig forminsket i den siste menneskealder p. g. a. «The closing of the frontier», d. v. s. avslutningen av koloniseringen i USA, og nedgangen i folkemengdens tilveksthastighet.

Her kan det innvendes at det neppe er noen grense (innenfor rekkevidde) for de menneskelige behov. Trekker man de tilbakeliggende land inn i resonnementet — de begynner mer og mer å gjøre seg gjeldende i verdensøkonomien — behøver man ikke engste seg for at investeringsmulighetene skal forsvinne.

H. mener imidlertid at den amerikanske økonomi er «moden» (a mature economy) og ikke har særlig betydelige ekspansjonsmuligheter. Den økonomiske politikken må avpasses etter dette faktum. Han har også utvilsomt rett i at den økonomiske situasjon er en annen nå enn den gang folkemengden øket i et forrykende tempo og man bygde transkontinentale jernbaner mens stadig ny jord ble tilsådd. Det er mulig at det bare er hans populære framstillingsform som har gitt kritikerne så mange punkter å gripe fatt i.¹⁾

I 30-årenes kritiske situasjon ble det åpenbart for de fleste amerikanske økonomer at deres «free-enterprise system» ikke kunne løfte seg ut av

¹⁾ Jfr. Haavelmos artikkel om nyere amerikansk økonomikk i Stimulator nr. 3 og 4.

krisen ved egen hjelp. De anbefalte øket aktivitet fra statens side, og H. mener det vil være ønskelig for en fortsatt stabilitet at staten griper inn i det økonomiske liv. Statens virksomhet forsvarer i framstillingen utelukkende fra konjunkturpolitiske synspunkter. Bare ved valget mellom forskjellige alternativer for statsvirksomhet trekkes andre hensyn inn.

Programmet blir da noe som betegnes «dual economy» som uttrykk for at både staten og private deltar i de økonomiske virksomheter. Denne «dual economy» kan gjøres gjeldende både på produksjons- og konsumsjonssiden. Det er mulig en slik tanke er ganske oppsiktsvekkende i Amerika, men her i landet synes det som den er realisert for lenge siden. Når det kommer til de praktiske tiltak, er det nemlig først og fremst jernbaner og «public utilities» som ligger innenfor statens naturlige virkeområde. På andre områder bør der herske omfattende frihet; kontroll og regulering har vist seg å være helt utilfredsstillende (s. 403).

Forfatterens spåstand her kan man gjerne henge et spørsmålstegn ved. Den stivhet og manglende tilpasningsevne som er nødvendig for ekspansjon og utvikling kan vel i høy grad sies å være et resultat av indre utvikling på de områder hvor det har vært aktuelt å føre kontroll. En annen sak er det at man kan forsvere et system med en stor privat sektor ut fra det syn at det fører til en heldigere fordeling av *makt* (s. 402), — et begrep som spiller en betydelig rolle i amerikansk litteratur. Men i så fall må man treffe foranstaltninger mot for store makkonsentrasjoner ad privat vei.

Hvorvidt en utvidelse av statens virksomhet vil føre til den nødvendige stabilitet er vel tvilsomt. Når H. hevder at henimot $\frac{1}{3}$ av nasjonalinntekten vil komme fra offentlige utbetalinger med jernbaner og public utilities under statsdrift mens handel, industri og finansvirksomhet er på private hender, må det vel være en betydelig overdrivelse.

Større sjanser til å lede til full sysselsetting har imidlertid «the dual consumption economy», som betyr en overføring av betydelige konsumsjonsutgifter til det offentlige. Jo høyere nasjonalinntekten blir, desto mer kommer nødvendigheten av slike tiltak i forgrunnen for å «fylle ut» sparetilbøyeligheten. De svake antydninger H. gir av politikken på konsumsjonssiden, tyder på at den ikke er tenkt mer radikalt en den aktuelle politikk i de nordiske land.

Hvorvidt H.'s program vil være tilstrekkelig til å demme opp for en framtidig depresjon i Amerika kan man jo ha sine tvil om. Men denne korte oversikt over hans samfunnssyn kan kanskje gi et inntrykk av bokens anlegg: Jevnt godt uten særlig oppsiktsvekkende idéer eller resultater.

Gerhard Stoltz.

Sagt om pensum.

— — Dette er i seg selv meget fortjenestefullt, men i detalj er det store svakheter ved analysen: For det første er ikke forutsetningene og konklusjonenes eksakte innhold på langt nær presisert slik det er nødvendig, og for det annet er resonnementet logisk svakt på mange punkter. Dette gjelder særlig i to henseender, nemlig at han nesten bare resonerer bitemvis, med endimensjonale variasjoner, og det er en håpløst util-

strekkelig metode, særlig når man vil knytte analysen til «general equilibrium theory», som han ønsker; det andre er at han også er svak i mange andre resonnementsmessige detaljer, han synes f. eks. ikke å ha noen klar forståelse av forskjellen mellom en nødvendig og en tilstrekkelig betingelse.»

(Av et referat fra prof. Frisch's forelesninger over Oscar Lange: Price Flexibility and Employment.)

Farmand om Johan Vogt.

Fra sin tidligere marxistiske periode har Johan Vogt dessuten bevart en urokkelig tro på at alle andre folks synspunkter er påvirket av materielle faktorer og vedkommendes borgerlige ekstraksjon, slik at bare Vogt (og marxistene) har evnen til objektivt overblikk. Dette gir ham pondus og får ham til å uttale seg som Gud i skyen.

Men enda alvorligere er det at han anbefaler den Keynske renteteori, til tross for at den i praksis har vist seg både farlig og utjenlig.

Brev fra lesekretsen.

Jeg har hørt av en gammel student at det er en professor i sosial-økonomi som heter Ragnar Frisk. Er det sant? 2. avd. student.

Svar: Ja — han bor i Amerika.

Red.

Er det sant at Keilhau har sagt:

«Jeg kan nu ikke følge med tiden.

For jeg blev født for længe siden.»

Flere associater.

Svar: Ja, det er sant — men det er svært lenge siden.

Red.

Studentsamskipnadens

spisesteder:

Uranienborgveien 11

Aulakjelleren

Bindernkjelleren

Tannlegehøyskolen

LÆR maskinskrivning!

Det har De bruk for både i studietiden og i praksis!
Kurser hele dagen.

S K R I V E M A S K I N S T U A

Stortingsgt. 18 II (inn. Universitetsgt.) — Telefon 42 22 26

NB!. Vi utfører all slags avskrivnings- og mangfoldig-gjøringsarbeid.

OTTO TREIDERS HANDELSSKOLE

K.R. AUGUSTSGT. 21, OSLO — TELEFON 33 29 44

Kurser i bokføring og handelsregning for jurister og økonomer begynner:

15. NOVEMBER

2. FEBRUAR

1. MAI

1. SEPTEMBER

Vitnesbyrd for bestått eksamen i bokføring og handelsregning i forbindelse med vitnesbyrd for bestått juridisk eller økonomisk embeteksamen ved Universitetet, godtas ved søknad om handelsbrev.

STIMULATOR

Utgitt av: Universitetets Socialøkonomiske Institutt og Sosial-økonomisk Studentutvalg.

Adresse: Fredriksgate 3, Oslo. Tlf. 33 35 00.

Stimulator kan tinges ved alle landets poststeder. I Oslo direkte, Bladpenger kr. 10,— pr. år.

Redaktører: *Helle Ruge* og *Bjørn Larsen*.

Faste medarbeidere: *Preben Munthe* og *Per Sevaldson*.

Forretningsfører: *Olav Haugstad*.

Alle artikler står for forfatterens egen regning.

Aas & Wahls Boktrykkeri.